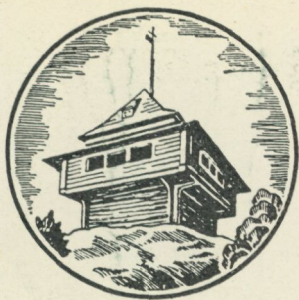

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1946**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1946

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM GÖSTA BERG SIGFRID SVENSSON

Omslaget: Krönfigur från stavkyrka i Vossestrand, Hordaland, Norge. Skulpturen är i uppsatsen "Djevelen fra Vossestrand" (sid. 153 o. följ.) föremål för en närmare undersökning av konservator Reidar Kjellberg, Norsk folkemuseum, Oslo. Nordiska museet 16,629 c. Foto Märta Claréus.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1946
Djuptrycksplanscher och omslag från Nordisk Rotogravyr

ETT FÖRHISTORISKT SKIDFYND

av Ernst Manker

Våra mossfynd av förhistoriska skidor¹ ökades under Nordiska museets lappmarksinventering 1945 med ett fynd i Vilhelmina socken, som torde få sin betydelse för skidforskningen. Innan detta exemplar drages in i den vetenskapliga diskussionen, får jag lämna några uppgifter om fyndomständigheterna samt om skidans beskaffenhet och ålder. Därvid kan jag börja med ett par lappskidor, som ledde mig till fyndplatsen.

I ett gammalt, numera delvis öde lappviste på västra sidan av sjön Ransaren, av lapparna kallat Ransien-gielitsne, av svenskarna Grundvik, fann jag under en stolpbod ett par lapska björkskidor, som syntes mig värda att tillvaratas. De hade tillhört en gammal lapp, Olof Axel Neiner, som här hade sitt viste till sin död 1928. Sedan dess hade vistet legat öde och skidorna orörda. Skidorna, som enligt mina sagesmän tillverkats av Neiner själv, voro av vanlig lapsk typ, 245 cm långa och 12,3 resp. 13,5 cm breda, spetsade även i bakre ändan och bredrännade eller snarare konkava på undersidan. Det märkliga med dem var, att de tydligen använts som par, trots att den ena var gammal och ytterligt nött, medan den andra var tämligen ny. Så länge Neiner funnit den ena skidan av ett gammalt par användbar, hade han sålunda nöjt sig med att göra endast en make till denna skida, inte ett helt nytt par. Den gamla skidan hade vidare spruckit på längden och lagats med infällda sömmar av snören och järntråd — enligt samma princip som tilllämpats på den 4000 år gamla Kalvträskskidan.

¹ Se Gösta Berg: Förhistoriska skidor i Sverige (På skidor 1933) och The origin and the development of the skis (Finds of skis from prehistoric time, 1941). Jämför T. I. Itkonen: Finlands fornskidor (På skidor 1937).

När jag forslade dessa skidor hemåt och vid Saxnäs överlämnade dem åt en chaufför från Vilhelmina, sade denne: — Gammaldags laggar de här, men i Lomsjökullen har dom allt funnit en ännu äldre.

Redan samma dag var jag i Lomsjökullen, en mil nordväst om Vilhelmina. Där hade en lantbrukare, Gösta Bergegran, några dagar tidigare varit sysselsatt med grävning i en myr, då spaden stötte emot trä djupt nere i jorden. Han fann snart, att det var ett arbetat stycke, och blev försiktig. Så småningom var stycket frilagt och befanns vara en skida, ovanligt kort, bred och tunn. Den låg i horisontalt läge med undersidan upp. Vid upptagningen bröts den av, spröd som den var, och även stycken längs kanterna lossnade. Upphittaren tog emellertid vara på bitarna och lämnade fyndplatsen i fred. Jag kunde sålunda exakt mäta djupet till fyndnivån, 65 cm, och ta jordprov för pollenanalys, vilket jämte skidan hemfördes.

Statsgeologen Gösta Lundqvist lät senare hämta en provserie från fyndplatsen och har med ledning av pollenanalysen daterat fyndet till tiden 1200—1500 f. Kr. Skidan utgör sålunda ett av våra äldre fynd, och åldern är anmärkningsvärd särskilt med hänsyn till skidans typ.

Skidan är av tall med jämförelsevis täta och jämna årsringar, 2—3 mm, och skuren så, att årsringarna stå nästan vinkelrätt mot skidans plan. Längden är 160,5 cm, bredden synes ha varit 18 cm; de nu sammanfogade bitarna mäta 17,2 cm i bredd, och ett bortfall längs ena kanten kan beräknas till 0,8 cm. På undersidan är skidan så starkt nött, att det tvärgående skidbindningshålet blivit helt öppet. Tjockleken är sålunda numera mycket ringa, 0,5—1,1 cm, över fotstället 2,1 cm.

För övrigt karakteriseras skidan av att båda ändarna äro spetsade, undersidan plan eller mycket svagt konvex, utan spår av ränna, och även översidan plan, fränsett fotstället, som stiger långsamt bakifrån för att sluta mer tvärt strax framför bindningshålet. Fotstället är sålunda upphöjt samt plant, utan någon konkavitet. Dess bredd är 7 cm, och följaktligen är det kraftigt indraget från sidorna. Bindningshålet är 3,5 cm brett och ca

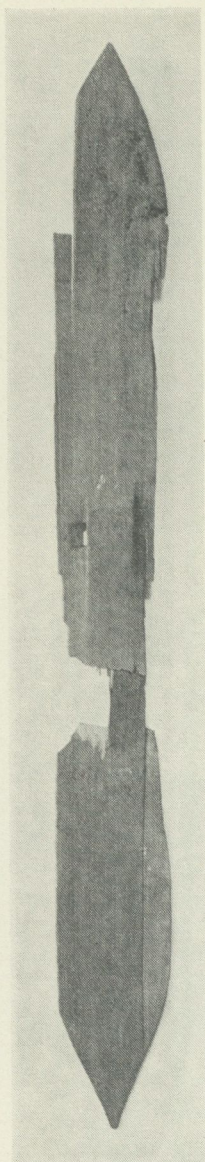
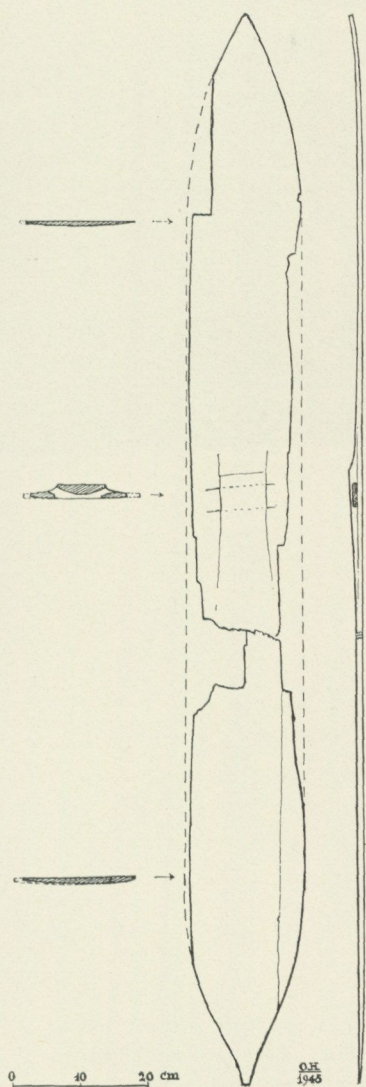

Bild 1—2. Lomsjökulleskidan, myrfynd vid Lomsjökullen, Vilhelmina socken, Lappland.

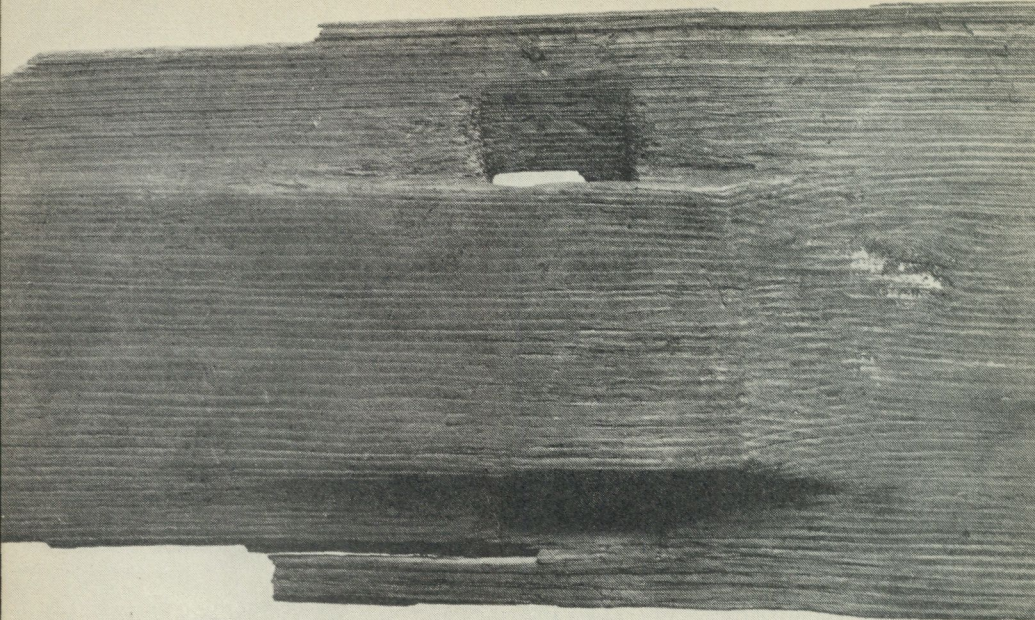

Bild 3—4. Skidan från Lomsjö-
kullen. Detaljer av mittpartiet
med fotstället och den utnötta
undersidan.

Bild 5. Platsen för skidfyndet (utmärkt med en pil) vid Lomsjökullen. Foto förf.

1 cm djupt samt anbragt framför skidans mitt, 70,5 cm från främre och 86 cm från bakre ändan; som ritningen visar, har det skurits något snett samt med en påfallande stark rundning nedåt. Brättningen är knappast märkbar, vilket kan bero på deformation i jorden. Ornamentik saknas. Av skinnklädsel finns intet spår.

Som av beskrivningen och bilderna framgår, torde denna skida närmast få hänföras till den bottniska typen. Men den är inemot halvtannat årtusen äldre än någon annan daterad skida av denna typ. Den företer också vissa avvikelser. Sålunda

är undersidans konvexitet alltför obetydlig för att vara avsiktlig; den kan bero på nötningen. Likaså saknas fotställets konkavitet; ytan är här, som på skidan i dess helhet, plan. Skidan företer sålunda även viss likhet med den arktiska typen, som med daterade mossfynd går ytterligare drygt ett halvt årtusen tillbaka i tiden. Denna har emellertid, som bekant, inte kommit fram till det upphöjda fotstället utan har skidbindningen anbringad i ett par vertikala hål på var sida om foten.

Det förefaller mig, som om vi i Lomsjökulleskidan ha att se en övergångsform från den arktiska till den bottniska typen. I varje fall utgör den ett förstadium till den sistnämnda. Den fogar sålunda en ny länk in i den långa traditionskedjan mellan den nordskandinaviska skidformen för 4.000 år sedan och våra dagars lappskida.